

PRAWA CZŁOWIEKA

- **Powszechne prawa moralne o charakterze podstawowym przynależne każdej jednostce w jej kontaktach z państwem**
- pierwotnie uzasadniana prawem naturalnym, współcześnie osadzone w systemie norm i wartości moralnych, w procesach społecznych, ekonomicznych, cywilizacyjnych.
- Charakter podmiotowy, względnie niezależny od czynników zewnętrznych
- Podstawowa struktura: pozytywne prawo wewnętrzne i międzynarodowe + instytucje, mechanizmy i procedury weryfikacyjne, umożliwiające ich przestrzeganie

- Pojęcie praw człowieka opiera się na trzech założeniach:
 - każda władza jest ograniczona
 - każda jednostka posiada sferę autonomii, dostępu do której nie ma żadna władza
 - każda jednostka ma prawo domagać się od państwa ochrony swoich praw

- Prawa człowieka:
 - uniwersalne, powszechne, przyrodzone, niezbywalne
 - charakter praw podstawowych
 - charakter praw absolutnych?

- 3 funkcje praw człowieka:
 - Ochrona wolności jednostki przed jej naruszeniem przez państwo
 - Konieczność stworzenia przez państwo możliwości realizacji praw jednostki
 - Ochrona przez państwo praw i wolności jednostki przed ich naruszeniami przez inne osoby

- **Prawa I generacji**
 - podstawowe (fundamentalne), wynikają z natury ludzkiej, niezależne od stanu prawnego obowiązującego w państwie. Źródła tych praw można odnaleźć w filozofii oświecenia oraz ideologii liberalnej.
- **Prawa II generacji**
 - prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne, zapewniają jednostce rozwój fizyczny i duchowy i bezpieczeństwo socjalne. Nakładają na państwo obowiązki ekonomiczne i socjalne wobec obywatela. (Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych)
- **Prawa III generacji**
 - prawa kolektywne, solidarnościowe, czyli uprawnienia przysługujące grupom, zbiorowościom, narodom, odnoszące się do jakości życia

Geneza

- prawa człowieka jako przedmiot rozważań filozoficznych już w starożytności,
- z czasem problematyka pojawia się w ustawodawstwie wewnętrznym, a następnie w porozumieniach międzynarodowych: **prawa narodowe i prawa międzynarodowe**

- **Prawa narodowe:**

- XVIII wiek: Francja, Wolter, dokumenty rewolucji francuskiej, Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela, deklaracje amerykańskie, rozwój prawodawstwa po Kongresie Wiedeńskim; ograniczone jednak gł. do praw obywatelskich
- szybkie rozprzestrzenienie się – Ogólnokrajowe Prawo Pruskie, amerykańscy politycy + pozostałe kraje Europy
- w szerszym zakresie przedmiotowym pojawiły się po II WŚ

- **Prawa międzynarodowe:**

- XIX wiek, początkowo w odniesieniu do zakazu handlu niewolnikami i prawa humanitarnego w sytuacji wojny, a w drugiej połowie tego stulecia – praw mniejszości religijnych i narodowych
- początek XX wieku – regulacje w zakresie ochrony racy, po wojnie zawarto pod egidą Międzynarodowej Organizacji Pracy ponad 80 konwencji
- System Ligi Narodów

Okres po II WŚ

- Dążenie do kodyfikacji kompleksowej
- Wprowadzanie bardziej skutecznych mechanizmów ochrony odbywało się w trojaki sposób:
 - przez opracowanie osobnych paktów praw politycznych oraz praw społecznych, ekonomicznych i kulturalnych;
 - przez regionalne konwencje praw człowieka, które wprowadzały skuteczniejsze środki ochrony praw w ramach prawa międzynarodowego;
 - przez stały nacisk na dostosowywanie wewnętrznego ustawodawstwa zwykłego i konstytucji poszczególnych państw do międzynarodowych standardów praw w człowieka, a także przez stały nacisk na ich przestrzeganie w Europie

Okres po II WŚ

- Po IIWŚ prawa człowieka zostały uznane, przynajmniej deklaratywnie, za **wartość obowiązującą w całym świecie** i odtąd zaczęły wyznaczać kierunek dalszej ewolucji systemów politycznych i prawa międzynarodowego
- Uznano je za **granice władzy** i kryterium oceny wszelkiej władzy, w tym także demokratycznej
- Powstała nowa koncepcja władzy demokratycznej uznająca granice rządów i respektowanie praw człowieka, których zadem rząd, w tym rząd większości nie może naruszać!

System uniwersalny ochrony praw człowieka

ma charakter globalny i fundamentalny –
zawiera prawa o charakterze powszechnym i
regulacje cząstkowe chroniące pewne kategorie
podmiotów i szczegółowe przedmiotowo –
system działający w ramach ONZ

System uniwersalny

- Karta NZ - ogólne sformułowania w zakresie praw człowieka
- art. 1. Ust.3:

Doprowadzić do współdziałania międzynarodowego w rozwiązywaniu zagadnień o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również popierać i zachęcać do poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności dla wszystkich, bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie.

Art. 55

Mając na widoku stworzenie warunków stałości i dobrobytu, które są niezbędne do pokojowych i przyjaznych stosunków między narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia ludów, Narody Zjednoczone będą popierały:

a) podniesienie stopy życiowej, pełne zatrudnienie oraz warunki postępu i rozwoju gospodarczego i społecznego;

b) rozwiązywanie międzynarodowych zagadnień gospodarczych, społecznych, zdrowotnych i innych z nimi związanych, jak również międzynarodowej współpracy kulturalnej i oświatowej;

c) powszechne poszanowanie i zachowywanie ludzkich praw i wolności podstawowych dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii.

Art. 56

Wszyscy członkowie zobowiązują się podejmować wspólną i samodzielną akcję łącznie z Organizacją dla dopięcia celów, wymienionych w artykule 55.

System uniwersalny

- Konkretyzacja kary NZ:
 - **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka**
 - ZO ONZ **10 grudnia 1948 roku**
 - corocznie obchodzony jest tego dnia międzynarodowy dzień praw człowieka
 - pierwsza deklaracja ONZ w zakresie praw człowieka
 - podpisana w paryskim Palais de Chaillot

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

- Uznanie powszechności praw człowieka
 - Usankcjonowanie trzech rodzajów praw człowieka: wolności obywatelskich, praw politycznych i praw socjalnych
 - Charakter tzw. prawa miękkiego
 - Konsekwencje: polityczno-moralny wzorzec
 - Wpływ na stanowienie prawa regionalnego
-
- [http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna Deklaracja Praw Czlowieka.pdf](http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf)

System uniwersalny

- **16 grudnia 1966r. - Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych** (wszedł w życie 3 stycznia 1976 roku) oraz **Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych** (wszedł w życie 23 marca 1976 roku)
- Przestrzeganie zapewnić mają mechanizmu międzynarodowej kontroli :
 - **obligatoryjne**(system okresowych sprawozdań przewidziany w obu paktach, na temat środków przedsięwziętych w celu realizacji praw oraz postępu w dziedzinie korzystania z nich
 - odbiorca **do MPPOP Komitet Praw Człowieka** ('najwyższy na świecie kosz na papier; - zbiera informacje na temat łamania praw człowieka, na które jednak nie ma żadnej reakcji ze strony państw),
 - MPPGSPK – sprawozdania SG ONZ przekazuje Radzie Gospodarczej i Społecznej

System uniwersalny

– fakultatywne – dotyczą tylko MPPOP

- Możliwość składania doniesień przez państwa przeciw państwom bądź uznania kompetencji Komitetu Praw Człowieka do rozpatrywania doniesień od podlegających jurysdykcji tych państw jednostek
- Możliwość składania skarg przez obywateli na państwo do KPCz – tylko w razie wyrażenia zgody na tę formułę przez dane państwo poprzez podpisanie odpowiedniego protokołu

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka +
Międzynarodowy Pakt Praw
Obywatelskich i Politycznych +
Międzynarodowy Pakt Praw
Ekonomicznych, Społecznych
i Kulturalnych =

Międzynarodowy Zbiór Praw Człowieka

System uniwersalny

- 1985r. - Rada Gospodarczo- Społeczna powołała **Komisję do Spraw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych**, składającą się z 18 niezależnych ekspertów (struktura NIE związana z MPPGSK);
- zyskuje i wykorzystuje informacje od organizacji międzynarodowych;
 - brak odpowiedzialności prawnej rządów

System uniwersalny

- W ramach działania ONZ uchwalono kilkadziesiąt konwencji, które należy rozpatrywać w 2 kategoriach:
 - Ochrona za pomocą środków prawnych (dotyczy wyłącznie państw, które przystąpiły do stosownej konwencji, posiadającej klauzulę weryfikacji prawnej) ; wykorzystywane są 3 równoległe procedury:
 - Analiza sprawozdań państwa
 - Badanie skarg państw przeciwko państwu
 - Badanie skarg indywidualnych
 - Ochrona za pomocą środków i procedur politycznych

System uniwersalny

- Inne konwencje:
 - O zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa 1948
 - O statusie uchodźców 1951
 - O eliminacji wszelkich form dyskryminacji rasowej 1965
 - O eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet 1979
(**CEDAW** - Komitet ds. Zniesienia Dyskryminacji Kobiet)
 - O prawach dziecka 1989
 - O ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin 1990
 - o prawach osób niepełnosprawnych 2006
 - w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem 2006

System uniwersalny

- **20 grudnia 1993 rezolucja ZO ONZ** powołująca urząd **Wysokiego Komisarza ONZ do Spraw Praw Człowieka**, wyposażonego w Sekretariat i Centrum Praw Człowieka (UNHCHR)
- **Rada Praw Człowieka** działająca od **2006 roku**
 - **procedura skargowa osób fizycznych i grup** (dawna **„procedura 1503”**): zgodnie z rezolucją Rady Praw Człowieka nr 5/1 z dnia 18 czerwca 2007 r. procedura ma na celu reagowanie na stałe, ciężkie i udokumentowane naruszenia wszystkich praw człowieka oraz wszystkich podstawowych wolności, bez względu na to w jakiej części świata i w jakich okolicznościach występują.

System uniwersalny

- W 1968 roku, Narody Zjednoczone zwołały **pierwszą Światową Konferencję Praw Człowieka w Teheranie** (Iran).
 - Przyjęta Proklamacja Konferencji podkreślała powiązania między prawami obywatelskimi i politycznymi oraz ekonomicznymi, socjalnymi i kulturalnymi.
 - Dokonując oceny realizacji prac związanych z ochroną praw człowieka, państwa uznały, że ustanowiono wiele ważnych międzynarodowych konwencji, natomiast "dużo pozostaje do zrobienia w kwestii urzeczywistnienia tych praw i wolności."
- Dwadzieścia pięć lat później, w **1993 roku, Narody Zjednoczone zwołały druga Światową Konferencję Praw Człowieka w Wiedniu**.
 - **Deklaracja Wiedeńska i Program Działań** położyły nacisk na uniwersalną naturę praw człowieka i potrzebę walki z wszelkimi formami rasizmu, dyskryminacji, ksenofobii i nietolerancji.
 - Zwrócono także uwagę na prawa kobiet, dzieci, mniejszości i ludności autochtonicznej.

Systemy regionalne – tworzone przez kraje europejskie, amerykańskie, afrykańskie i azjatyckie związku z różnicami kulturowymi i tradycyjnymi

EUROPA

- Największe efekty w ochronie praw człowieka osiągnięte po IIWŚ
- Rada Europy, 1950r - **Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności**, w życie weszła w 1953r; uzupełniona w 1961 **Europejską Kartą Socjalną** (weszła w życie w 1965)
- Kolejne lata – uzupełnienie dokumentów o kolejne protokoły dodatkowe
- Instytucje czuwające nad ochroną praw człowieka: Europejska Komisja Praw Człowieka działająca do 1998 r., **Europejski Trybunał Praw Człowieka** (orzeczenia Trybunału są wiążące, ale brak możliwości zastosowania sankcji), **Komitet Ministrów Rady Europy**
- Skargi składać mogą państw oraz osoby indywidualne

EUROPA

- **Rola KBWE/OBWE**
 - **Lata 90te – problem powołania instytucji koncentrujących się w ramach KBWE**
 - **1990 – powołano Biuro Wolnych Wyborów w Warszawie**,
gł. zadanie – wymiana informacji i oświadczeń w zakresie transformacji politycznych, w tym także przygotowywanie obserwatorów przeprowadzanych w poszczególnych krajach wolnych wyborów; w 1992 przekształcone w **Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka**
 - **1992 – urząd Wysokiego Komisarza do spraw Mniejszości Narodowych KBWE** - rozpoznawanie i wczesne ostrzeganie przed narastaniem konfliktów etnicznych i narodowościowych w poszczególnych państwach i regionach europejskich

Ameryka

- 1948, utworzenie Organizacji Państw Amerykańskich – w deklaracji określano znaczenie praw człowieka, jednak miała ona wyłącznie charakter polityczny
- 1969r. – przyjęto prawnie wiążącą **Amerykańską Konwencję Praw Człowieka**, weszła w życie w 1978r.
- Utworzono także 2 organy:
 - Międzyamerykańską Komisję Praw Człowieka (1959) - rozpatruje skargi indywidualne i zbiorowe oraz przedstawia oceny przestrzegania praw człowieka w poszczególnych państwach, organizuje konferencje i seminaria na różne tematy związane z ochroną praw człowieka
 - Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka (1979)

Afryka i Azja

- Najgorsza sytuacja pod względem przestrzegania praw człowieka w państwach powstałych w procesie dekolonizacji
- Organizacja Jedności Afrykańskiej zainicjowała **Afrykańską Kartę Praw Ludów i Narodów Afryki**, uchwaloną 27 czerwca 1981 roku, weszła w życie w 1986r.,
 - Konwencja zobowiązuje sygnatariuszy do respektowania podstawowych praw ludzkich oraz odrębności etniczno-kulturalnej poszczególnych ludów afrykańskich.
 - Efekty realizacji konwencji są bardzo ograniczone ze względu na brak stabilizacji państw

Afryka i Azja

- Problem państw islamskich i arabskich
- 1968r. Liga Państw Arabskich utworzyła **Stałą Komisję Praw Człowieka**, cel: ujednoczenie podstawowego katalogu praw człowieka; jej działalność ograniczyła się do zorganizowania kilku seminariów, podczas których doszło jedynie do luźnej wymiany poglądów
- Poważne naruszenia odnotowuje się w większości państw azjatyckich – prawa człowieka są w nich rozpatrywane głównie w ramach własnych tradycji politycznych i prawnych, ograniczając się do formalnego traktowania konwencji ONZ

**Zróźnicowanie regionalne ochrony praw
człowieka nie sprzyja tworzeniu
kompleksowych systemów kontroli realizacji
przyjętych zobowiązań!**

Systemy wyspecjalizowane – koncentrują się na procedurach sankcjonujących prawa ze względu na obszar ich działania, czyli odnoszą się do specyficznej sytuacji lub określonej grupy podmiotów, np. Międzynarodowy Czerwony Krzyż

Organizacje Pozarządowe

- **Ogólna rola :**
 - Systematyczny wzrost organizacji pozarządowych na rzecz ochrony praw człowieka spowodowany niedoskonałością ochrony w ramach ONZ
 - 1948r. – przy formułowaniu Deklaracji uczestniczyło 15 organizacji pozarządowych, w I Światowej Konferencji Praw Człowieka w 1968 udział wzięło 150 organizacji, na Konferencji w Wiedniu w 1993 – 841 organizacji i grup!
 - Zdecydowany wzrost organizacji pozarządowych notuje się od końca lat 70tych
 - Organizacje zarówno masowe oraz elitarne, obejmujące wąskie dziedziny działalności człowieka

Organizacje Pozarządowe

- **Funkcje organizacji pozarządowych:**
 - Bieżący monitoring rażącego łamania praw człowieka w poszczególnych krajach
 - Ocena przestrzegania standardów zobowiązań prawno międzynarodowych,
 - Czuwanie nad przestrzeganiem norm prawnych w poszczególnych państwach
 - Opieka nad skazanymi lub prześladowanymi jednostkami, rodzinami, opieka w miejscu zamieszkania itd.

Organizacje Pozarządowe

- 1863 - Międzynarodowy Komitet Opieki nad Rannymi – Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Szwajcaria
- 1919 – *Międzynarodowa Organizacja Pracy*
- 1961 - Peter Benson, **Amnesty International**, zrzesza ponad milion członków w 162 krajach
 - Cele: walka o uwolnienie więźniów sumienia, jeśli nie używali przemocy; rzetelność procesów karnych, zniesienie kary śmierci i zaprzestanie tortur oraz innego okrutnego lub poniżającego traktowania więźniów
- **Human Rights Watch (HRW)** – powstała w 1988 z przekształcenia **Helsinki Watch**.
 - Skupia się przede wszystkim na obronie wolności słowa i przekonań, zwalczaniu cenzury, zapewnieniu oskarżonym prawa do uczciwego procesu i ewentualnego azylu, przeciwdziałaniu zabójstwom politycznym, zapobieganiu torturom i arbitralnemu pozbawianiu wolności, ochronie praw kobiet (w tym prawa do aborcji) i praw dziecka, zwalczaniu przekazywania broni reżimom i partyzantom naruszającym prawa człowieka. Działalność HRW obejmowała w latach 90. misje śledcze, sporządzanie raportów, działalność egzaminacyjną. W przeciwieństwie do Amnesty International, HRW nie jest organizacją członkowską; skupia się na lobbingu i pracy z mediami.
- Grupa Na Rzecz Mniejszości
- SOS – Torture
- Międzynarodowa Komisja Prawników
- Międzynarodowe Centrum Prawne Ochrony Praw Człowieka
- Międzynarodowy Instytut Praw Człowieka
- Międzynarodowa Helsińska Federacja Praw Człowieka

Współczesne problemy ochrony praw człowieka

- Wiedeń, konferencja ONZ w 45 rocznicę uchwalenia Deklaracji:
 - Obrady ograniczone pod naciskiem Chin i Iranu to analizy problemów globalnych
 - Brak gremium
 - Bezradność wobec terenu byłej Jugosławii
 - Prawo państw Południa do rozwoju
 - Piętnowanie praw człowieka **nie jest** ingerencją w sprawy wewnętrzne państwa
 - Potrzeba przestrzegania praw człowieka zwłaszcza wobec kobiet i dzieci
 - Niezbędność wypracowania skutecznych mechanizmów
 - Prawa trzeciej generacji na uboczu – problem z przestrzeganiem praw elementarnych!
 - Problem ochrony mniejszości narodowych

Współczesne problemy ochrony praw człowieka

- **Problem łamania praw człowieka**
- Od 1992 wzrost tendencji łamania praw człowieka – Bliski Wschód, Afryka, Ameryka Łacińska, część Azji, Europa
- Procedury demokratyczne jako niewystarczająca gwarancja ochrony praw człowieka!
- Muzułmański fundamentalizm
- Wieloetniczność krajów
- Problem praw uchodźców, azylantów
- **Nie ma państwa, w które w pełni realizowałoby prawa człowieka we wszystkich zakresach i dziedzinach**

Współczesne problemy ochrony praw człowieka

- Kluczowe wyzwania:
 - kontrowersje wokół uniwersalnego charakteru praw człowieka
 - wczesne wykrywanie i rozwiązywanie różnorodnych zagrożeń i naruszeń praw człowieka, zwłaszcza w odniesieniu do wielkich grup społecznych, narodowych, itd.
 - Doskonalenie i podniesienie skuteczności systemu sankcji i kar za rażące naruszenie praw człowieka

Współczesne problemy ochrony praw człowieka

- Problematyka praw człowieka ściśle związany z innymi zjawiskami i procesami (gospodarczymi, społecznymi politycznymi) –
 - niezbędne przezwyciężenie dysproporcji rozwojowych Północ- Południe w skali globalnej oraz innych dysproporcji regionalnych (**czynniki obiektywne**)
 - **Niezbędne** usunięcie także czynników **subiektywnych**
 - społecznych i politycznych m.in. związanych z utrzymywaniem tendencji nacjonalistycznych, szowinistycznych wśród elit społeczeństw

Współczesne problemy ochrony praw człowieka

- **Kontrowersje wokół UNIWERSALNEGO** charakteru praw człowieka w ramach ONZ
 - Odrębność tradycji cywilizacyjnych kultury zachodniej, które w dużej mierze wpłynęły na kształt konwencji – większość krajów Afryki i Azji nie podziela wielu norm i wartości politycznoprawnych obowiązujących w świecie zachodnim
 - Problem **selektywnego** respektowania praw człowieka
 - Jak daleko należy akceptować odstępstwa?

Współczesne problemy ochrony praw człowieka

- Problematyka pociągnięcia do odpowiedzialności za zbrodnie wojenne, przeciwko ludzkości i zbrodnie ludobójstwa – Jugosławia, Rwanda – doraźne trybunały HAGA, ARUSZA
- Międzynarodowy Trybunał Karny

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=1&Lang=EN